

Малишівська І. В.,
аспірантка кафедри світової літератури,
Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника

УКРАЇНСЬКА ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ПРОЗА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Екзистенціалізм як філософська концепція та літературний напрям – одне з найбільш поширених явищ світового літературного процесу ХХ століття. Важко знайти письменника минулого століття, творчість якого не була б позначена впливом екзистенціалізму. І хоча апогеєм розвитку цього напрямку вважаються 30-50-і рр., екзистенціальні ідеї відчутні вже у письменників кінця ХІХ ст., а особливо у 20-х рр. ХХ ст. – періоду розвитку літератури “втраченого покоління”.

Українська література у зв'язку з ідеологічними заборонами та обмеженнями, які існували у період радянщини, була, як відомо, відірвана від європейського культурного процесу, тому багато явищ доходили до нас із великим запізненням. І все ж завжди знаходились проникливі митці, які внутрішнім чуттям вловлювали нові віяння і намагались передати їх у власній творчості, наражаючись при цьому на утиски з боку офіційної влади. Про існування та функціонування українського літературного екзистенціалізму стало широко відомо лише в останні два десятиліття, завдяки дослідженням Ю. Бойка, І. Василичина, М. Гірняка, О. Галети, А. Михайлової, В. Мельника, Н. Монахової, С. Павличко, Л. Тарнашинської, М. Тарнавського, В. Шевчука, Ю. Шереха та ін. Літературознавці вирізняють у творах українських письменників (В. Домонтовича, В. Підмогильного, Ю. Косача, В. Шевчука) такі риси екзистенціалізму, як усвідомлення абсурдності світу, самоусвідомлення, визначення свого призначення, прагнення до внутрішньої свободи, розчарування у навколишньому світі, причому відзначають їх наявність ще у Г. Сковороди, який вважається зачинателем цього явища в українській літературі.

Все ж, незважаючи на різноплановість та інформативну насиченість праць вищезгаданих науковців, питання національної своєрідності українського екзистенціалізму залишається недостатньо вивченим. У представленому дослідженні ми спробуємо вирішити вказану проблему, спираючись на вже існуючі напрацювання.

Умови для зародження в Україні екзистенціалізму, появи екзистенціальних тенденцій склалися у нас в період кінця ХІХ – поч. ХХ ст., який став переломним для формування нової літератури. Письменники, свідомо відходячи від традицій народницького побутовизму та описовості [5, 223-225], вдавалися до застосування новітніх методів та прийомів моделювання дійсності. Так, О. Кобилянська розробила типи та моделі індивідуального характеру “Царівна” (1895), досліджувала зв'язки людської душі і природного середовища “Природа” (1888); В. Стефаник у своїх новелах використав експресіоністську образність та екзистенціальну проблематику; М. Коцюбинський прибігав до екзистенціального аналізу – розглянув факти

щоденного життя в світлі переживання індивідом повноти людського існування в єдності з природою “Цвіт яблуні ” (1903). Наявні у творах названих митців екзистенціальні ідеї та настрої послужили підґрунтям для подальшого розвитку української літератури в модерністському руслі, одним з етапів якого і став екзистенціалізм.

У 20–х роках ХХ ст. українська романістика розвивалась двома магістральними шляхами: перший – орієнтація на класичну традицію, через її модернізацію (до нього можна віднести В. Підмогильного, Є. Плужника), другий – заперечення естетичного досвіду минулого залученням у тексти елементів гри, іронії, епатажу (романи футуристів Гео Шкрупія, Л. Скрипника та ін.). Такий поділ є звісно умовним, оскільки, як зазначає Н. Бернадська, формальним експериментаторством та інтенсивними жанровими пошуками позначена практично вся українська романістика згаданого періоду. Саме в цей період, на думку дослідниці, український роман входить у європейський контекст [1, 340-341].

Схожої думки дотримується В. Мельник, акцентуючи увагу на модерністському спрямуванні літератури першої половини ХХ ст., що представлена творчістю В. Підмогильного, В. Домонтовича, Є. Плужника, М. Хвильового та ін. Науковець наголошує, що саме у 20-х роках ХХ ст., відбуваються найзначніші зрушення у розвитку української літератури: письменники надають своїм творам нового звучання, їх цікавить внутрішній світ у протиставленні із зовнішнім, раціональне начало у боротьбі з ірраціональним, вони аналізують, сумніваються, критикують та водночас співчують людині початку ХХ століття [12, 107]. Дослідники схиляються до думки, що у середині 20-х років ХХ ст. визначальним стає модерністський експериментальний роман, схильний до жанрової “відкритості”, “здатності до будь-яких модифікацій”, котрий має низку означень, які доповнюють одне одного (філософський, екзистенціальний, інтелектуальний, урбаністичний, любовний) [10, 346]. І саме творцям української інтелектуальної прози (В. Підмогильному, В. Домонтовичу, Є. Плужнику), на думку дослідниці Куриленко І. А., притаманний екзистенціальний тип світовідчуття. У творчому доробку вказаних авторів чітко простежуються основні модуси екзистенціальної естетики: ясперівська теорія “межових ситуацій”, бердяївська концепція самотності, сартрівська діалектика “Я” та “Іншого”, тлумачення абсурдності людського існування А. Камю тощо, і це при тому, що пік популярності цього явища в Європі розпочався на десятиліття пізніше [7, 1-2]

Прагнення молодих українських письменників вирватись з-під впливу традиційності наштовхнулось на нерозуміння з боку влади, котра побачила у їхніх творах загрозу знищення існуючого ідеологічного ладу, який був покликаний всебічно контролювати та втручатись у життя людей. Літературна дискусія 1925-1928 рр. ініціювала появу літературних угруповань ВУСПП та “Молодняк”, які повинні були стояти на сторожі державної ідеології. Тяжіння молодих письменників до екзистенціалізму було своєрідною реакцією на тогочасні суспільні події, котрі сміливо можна назвати абсурдними, адже будь-яке вільнодумство вважалось злочином. Людина була змушена жити згідно з не

нею придуманими законами, що всіма силами намагались позбавити її вибору та відібрати найцінніше – свободу. Саме категорії свободи, самотності та абсурдності життя, що є одними з провідних у екзистенціалізмі, стають домінуючими у творах Є. Плужника, В. Підмогильного, В. Домонтовича та інших.

Досі незрозумілим все ж залишається питання витоків та філософського підґрунтя творчості молодих українських письменників 20-х рр. ХХ ст. З цього приводу С. Павличко зауважує, що “філософування на абстрактні теми наприкінці 20-х років виявилось єдиним способом говорити правду” [13, 398]. На думку В. Шевчука “ідеї екзистенціалізму “витали тоді в повітрі”, а з’яві їхній передували певні морально-суспільні обставини” [4, 356]. Дослідник називає твори “Остап Шаптала”(1921), “Місто”(1928), “Невеличка драма”(1930), “Повість без назви”(1934) В. Підмогильного “класичними зразками екзистенціалізму”[16, 354]. З цим твердженням не можна не погодитись, адже усі провідні ідеї екзистенціалістів – песимізм, самотність, відчуження, прагнення свободи, ірраціоналізм та абсурдність людського існування знайшли художнє втілення на сторінках названих творів. Герої прагнуть збагнути сенс свого існування і на шляху до цього розуміння наштовхуються на перепони, що постають у вигляді абсурдної реальності. Так, героєм твору “Остап Шаптала” є людина у пошуку, людина, яка хоче звільнитися від тягара повсякденного нудного життя. Змальоване на сторінках повісті життя молодого інженера служить тільки приводом для філософських розмірковувань над проблемами людського існування, в першу чергу життя і смерті. Після смерті сестри, після розчарування в духовному зв’язку з дівчиною Ласею героя мучать сумніви і огида до власного тіла, воно йому здається зайвим, непотрібним, “купою живого м’яса”, а світ довкола в’язницею: “Сестро кохана, я піду до тебе, бо в тебе воля, а тут в’язниця”[4, 246]. Через образ сестри, який герой ототожнює зі смертю, котра в свою чергу може “як оманливі хвилі невидимої води змити з нього тіло і зробити справді вільним”[4, 256], Підмогильний декларує ідеї екзистенціалізму. Як зазначає О. Галета, “попри всю схематичність, тут можна відслідкувати загальну модель екзистенціалістського роману: дійство відбувається у внутрішньому світі героя, що завжди є до певної міри узагальненням, однак, радше ейдетичного, аніж понятійного характеру, тобто, “людина” подається через “галерею” окремих персонажів, кожен з яких демонструє певний тип сприйняття світу і себе в ньому, а також реакції на світ. Окремі образи скидаються радше на символи, аніж характери, сама розповідь набуває притчового звучання” [4, 14].

Спільною темою творів “Невеличка драма” та “Місто” є тема розчарування у розумі, проте у “Місті” вона звучить дещо віддалено, тоді як у “Невеличкій драмі” висувається на перше місце. Об’єктом зображення у романах є міське життя, а саме воно, на думку екзистенціалістів, уособлює абсурд буття. У “Місті” В. Підмогильний акцентує увагу на сприйманні світу як абсурдної комедії, де все довкола є зайвою декорацією. У тексті роману цей мотив найкраще реалізується крізь відчуття головного героя: “Край кручі стоячи, він почував страшну зумовленість життя, що полишає людині так мало

вибору... дитяча гра в Панаса, де одного, що з зав'язаними очима, ціла юрба жартунів смикає звідусюди, не даючись в руки, ставала йому символом, повним найглибшого змісту, втіленням основного становища людини на землі” [15, 366-367]. Ще однією спільною рисою двох згаданих романів В. Підмогильного є просторова організація творів, котра знову ж таки покликана підкреслити мотив абсурдності та обмеженості. У “Місті” знаходимо протистояння двох планів: багатолюдного міста та обмеженого простору кімнати головного героя. Бажання Степана перетворити свою оселю на острівець спасіння від метушні і суєти зазнає поразки, герой усвідомлює, що зовнішній спокій – ніщо у порівнянні з боротьбою, котра присутня у душі. На відміну від Степана, Марта – героїня “Невеличкої драми”, переносить шум та неспокій міста у свою оселю. Практично усі центральні сцени роману відбуваються у замкненому просторі її маленької комунальної кімнати. Вона зовсім позбавлена особистого простору, все, що відбувається у її житті, нероздільно пов'язано з суєтою та непотрібною метушнею. Така художня щільність простору роману дає письменнику можливість дослідити найдрібніші коливання людської душі. Ю. Шерех, у свою чергу, називає “Невеличку драму” “перед-екзистенціалістичним твором”, порівнюючи з “Нудотою” Сартра [17, 340]. Дане порівняння базується на висловлюваннях одного з ключових персонажів твору Юрія Славенка, який ототожнює людське життя з драглистим білком. Зауважимо що ця думка випереджала пізніші екзистенціалістичні концепції людського тіла як купи слизу. Попри усю свою ідейну спорідненість з екзистенціалізмом, все ж, як вважає Ю. Шерех, у ній немає ідеї втручання в життя, незважаючи на його гидь і приреченість, що вважається головним у світогляді екзистенціалістів [17, 340].

Останній твір Підмогильного “Повість без назви” побачив світ аж у 1988, що, як твердить В. Мельник, позбавило українську прозу першої половини ХХ століття ще один раз гідно заявити про своє існування у світових параметрах [11, 348]. “Повість”, як ніякий до цього твір В. Підмогильного, пронизана філософією екзистенціалізму. Зокрема, чітко виражена поетика абсурду, втілена в образі героя твору фізика Анатолія Пашенка, котрий, досліджуючи людське життя, доходить висновку, що існування людини у реальному світі не лише випадкове, а й непотрібне. Неможливо не помітити спорідненість ідей В. Підмогильного з концепціями французьких екзистенціалістів, зокрема Ж.-П. Сартра і А. Камю. Як і французи, В. Підмогильний бачить стимул до справжнього існування у таких відчуттях, як страх, тривога, нудота, нудьга. Лише слід сприймати їх не в фізіологічному розумінні, а саме в екзистенціальному. Тобто такому, коли, наприклад, страх – це не боягузтво, не малодушність, а жахливе прозріння, сутність якого полягала в тому, що людині раптом розкрилася зяюча безодня буття, яка губилася раніше за сум'яттям повсякденності, а тепер змушує прийняти ризиковане кардинальне вирішення [6, 390]. Паралель вираження абсурдності між “Повістю” та французьким варіантом екзистенціалізму проводить В. Шевчук, але він розглядає її дещо ширше, залучаючи для кращого розуміння героя Сковороди. У Г. Сковороди герой приходиться в сад і ловить птаха, якого ніколи не піймає. У Підмогильного

герой (Городовський) у величезному місті шукає незнайому жінку, яка справила на нього мимохідь велике враження, хоч добре знає, що ніколи її не знайде. У Камю Сізіф через зневагу до богів, ненависть до смерті, спрагу до життя приречений займатися справою, якій немає кінця[16, 362]. У всіх трьох випадках абсурдність лежить на поверхні людських вчинків, саме вона є тим гвинтиком, що рухає машину людського існування.

Близьким другом та однодумцем В. Підмогильного був Є. Плужник. Наукові розвідки про творчість Є. Плужника здебільшого стосуються його поетичного доробку, зокрема такі молоді науковці, як Г. Токмань та Ж. Ящук відмічають спорідненість екзистенціальних ідей з поетичними настроями автора. Не менш цікавим у цьому вимірі є єдиний прозовий твір автора роман “Недуга” (1928). Поряд з “Містом” В. Підмогильного його вважають одним з найвиразніших прикладів урбаністичної прози. Головна ідея роману полягає у розгляді екзистенціальних питань буття крізь призму кохання. Автор, використовуючи романтичні уподобання героїв, закликає читача роздумувати над сутністю людського існування, відкинувши зайві суспільно-класові нашарування. Так, один з ключових персонажів твору Іван Семенович Орловець, закохавшись в оперну співачку Ірину Завадську, намагається позбутись цього почуття, тому що воно не вписується у морально-етичні рамки поведінки радянської людини. Пристрасті, котрі вирують у душі героя, провокують зародження так званої “недуги”, основними складовими якої є самотність, відчуження, страх та підсвідоме розуміння абсурдності та плинності життя. Відчуття Івана є надзвичайно близькими до переживань екзистенціалістів, однак герой швидше тікає від розуміння вищезгаданих істин, аніж пробує досягнути їх. Життєва філософія ще одного персонажа роману Сквирського є цілком співзвучною з однією з основних тез екзистенціалізму – існування передуює сутності. У розумінні героя людина сама творить себе, а тому ніхто і ніщо, крім самої людини, не може досягнути та реалізувати її сутність. Таку життєву позицію Сквирський сповідує і у коханні, а тому, розуміючи, що однією з сутностей жінки є свобода вибору, він їде з міста, цим самим даючи коханій жінці можливість самій зробити вибір. Автор подає від’їзд героя не тільки як спосіб перевірити силу почуттів закоханих людей, але й як своєрідну втечу від абсурдної навколишньої дійсності, котра всіма силами намагається придушити справжню свободу людського “Я”.

Таким чином твори В. Підмогильного “Невеличка драма” (1930) та “Повість без назви” (1934), а також Є. Плужника “Недуга” (1928) можна вважати останнім проблеском творчої незалежності кінця 20-х початку 30-х років, при цьому перший роман “Невеличка драма” зазнав нещадної критики і був заборонений, другий “Повість без назви” побачив світ лише у 80-х роках. Екзистенціалізм їхньої творчості, породжений культурною традицією та національною ментальністю, був виявом опору проти тогочасної суспільної дійсності, яка намагалась знищити в людині її особистісну неповторність. У середині 30-х років українська література перетворилась на слухняний рупор ідеологічних ідей, котрі не мали нічого спільного з прогресивними екзистенціальними постулатами.

Наступним етапом розвитку екзистенціального роману можна умовно вважати 1945-1948рр., тобто роки існування МУРу (Мистецький Український Рух), котрий об'єднав на території Німеччини письменників-емігрантів, що прагнули відродити вільний голос української літератури. Фундаментальною для теоретичного осмислення українського літературного екзистенціалізму була промова, виголошена Ю. Шерехом на Третньому з'їзді МУРу у 1948р: “Ми у вищих проявах нашої духовності вже самі творимо явища паралельні зі світовими. Ми маємо свій, із свого кореня, не з чужих впливів і не порядком наслідування зрослий екзистенціалізм, сюрреалізм і інші стилі сучасного світу” [18, 16]. На думку Ю. Шереха, яскравим підтвердженням існування українського екзистенціалізму є вихід у світ повісті Ю. Косача «Еней та життя інших», що є варіантом світового, зокрема французького екзистенціалізму, з притаманними йому національними джерелами. Більш об'єктивно до проблеми підійшла С. Павличко. Не зовсім погоджуючись із твердженням Ю. Шереха, вона наводить статтю Роберта Марксмена, суттєвим пунктом якої є критика екзистенціалізму за неспроможність розв'язати кардинальні філософські й духовні питання та штучність її можливих українських варіантів. Таким чином дослідниця прагнула привернути увагу до того факту, що екзистенціалізм став одним із пунктів конфлікту, в якому, з одного боку, виявлявся інтерес до цієї філософської доктрини й літературної практики, бажання інтегрувати її у свій дискурс, а з іншого – висувалася ідея про те, що екзистенціалізм – доктрина чужа, до українства безвідносна й у цілому сумнівна[14, 327-328]. Сама дослідниця, як і більших науковців (І.Василишин, О. Галета, В. Мельник), котрі вивчають творчу спадщину В. Підмогильного, Є. Плужника, В. Домонтовича, схиляються до першого твердження, більше того, вони доводять, що твори вищезгаданих авторів є задукоментованим підтвердженням реального зародження екзистенціалістської прози в Україні.

Романи членів МУРу “Доктор Серафікус” (написаний 1928-1929; виданий 1947), “Без ґрунту ” (1948) В. Домонтовича (В. Петров) та “Еней та життя інших ”(1948) Ю. Косача підтверджують активну зацікавленість письменників емігрантів філософією екзистенціалізму. Настрої екзистенціалізму не тільки простежуються на сторінках названих творів, але й знайшли своє втілення у теоретичних працях письменників: В. Домонтович “Екзистенціалізм і ми ”, Ю. Косач “Театр екзистенціалізму ”. С. Павличко відмітила, що “екзистенціалізм, який передбачав і стверджував відповідальність письменника, екзистенціалізм, який чесно і трагічно аналізував людське існування, надзвичайно імпонував Петрову” [14, 329]. Автор роману “Доктор Серафікус” на перший план виносить трагізм та водночас абсурдність існування людини, що реалізовувалась через внутрішню та зовнішню самотність. За спостереженням Ю. Шереха, названий роман має багато спільних рис з “Невеличкою драмою” В. Підмогильного. Центральним персонажем знову виступає вчений, заглиблений у власний світ ілюзорних ідей, котрі приречені на поразку, оскільки повністю приглушують усе чуттєве і почуттєве. І Славенко (“Невеличка драма”), і Комаха (“Доктор Серафікус”) є прикладами краху раціонального, що доводить неможливість та абсурдність життя людини у

віртуальному світі. Герої творів – (Вадим Васильович (“Еней та життя інших”), Комаха (“Доктор Серафікус”), Ростислав Михайлович (“Без ґрунту”)) – люди, які втратили ґрунт, тобто сенс у житті. Вони підмінили його різними теоріями, що привели їх у замкнений світ ілюзій, де розуміння власної неспроможності стає трагедією, а бажання вирватись – нікчемною спробою обезсиленого “Я”. Саме у так званій проблемі “безґрунтяства” І. Васишин вбачає спільну екзистенціальну рису творів Ю. Косача та В. Домонтовича, коли втрата ґрунту – це усвідомлення абсурдності буття, страх перед неминучістю, самотність, зневіра й відчай, що призводить до заміни реального світу віртуальним [2]. Тим не менше, герої є самодостатніми особистостями, котрі кожен по-своєму намагаються або втекти від абсурдності світу, або знайти вихід, тобто перебороти абсурд життя та повернути собі відчуття гармонії. Проблеми “втрати ґрунту” торкається і Н. Лисенко-Ковальова (дисертація “Мистецький український рух: модернізація літературної традиції і модернізм”). Називаючи центральною проблемою екзистенціалізму Ю.Косача все те ж безґрунтярство, вона пов’язує його з усвідомленням української еміграційної людини свого відчуження, вигнання з рідної землі, становища перекотиполя. Дослідниця звертає увагу на те, що екзистенціалістський мотив кризового стану безґрунтярства, що об’єднував літераторів мурівської доби, вплітається у міфологічні сюжети, одним з яких є історія наймогутнішого серед гігантів Антея. Як відомо, Антей був нездоланим до тих пір, поки торкався матері - Землі. Пошуки сили, яку дає людині зв’язок з рідною землею, і відчуття власного безсилля в еміграції (як відомо, Антея здолав Геракл, відірвавши його від землі) — ці та інші домінуючі ідеї закладають ґрунт для українського художнього екзистенціалізму періоду МУРу. Один з героїв повісті Ю.Косача назве український еміграційний екзистенціалізм песимізмом активності, світоглядом, що постає в ситуації, коли мало надії, але коли наявність волі є достатньою для звершення цілого життя людини [9, 16].

Доречно згадати про суттєву відмінність між екзистенціалізмом 20-х років та екзистенціалізмом періоду МУРу, котра полягає в тому, що В. Підмогильний чи Є. Плужник використовували ідеї екзистенціалізму інтуїтивно, не стараючись при цьому виокремити філософське підґрунтя своїх творів, тоді як Ю. Косач цілком свідомо намагався не тільки виділити його основні категорії в ідейному наповненні твору, а й спробував дотримуватись певної структури у побудові твору, що дуже схожа на “Нудоту” Сартра. Таке захоплення екзистенціалізмом не повинно викликати здивування, адже саме в цей період, тобто після другої світової війни, дана філософія набула поширення у літературних колах, а письменники емігранти звісно не могли залишитись осторонь.

У творі Ю. Косача героя Вадима Васильовича охоплюють так звані “з’яви”, котрі дещо нагадають напади “нудоти”, що переслідували героя Сартра Антуана Рокантена. Вони охоплювали героя мов приступи і змушували його поринути в ілюзорний світ, наповнений мареннями, котрі він описує наступним чином: “Я западав у гарячку, перед очима миготіли круги, більші й більші, - почвари в кругах виступали наполегливіше й глузливіше, любашні, невтомні в

спорзних вигадках з'яви я сахався, я закрива голову руками, але з'яви невблаганно продирали мою плоть, виступали перед мої втомлені, почервонілі очі ”[8 , 14]. У своїх дослідженнях І. Васишин відмічає, що Ю. Косач у фабулі твору “Еней та життя інших ” часто використовує слово “сон ”, що, на думку науковця, підкреслює ілюзорність твору, а тому свідчить про екзистенціалістське сприйняття навколишнього світу письменником-інтелектуалом, для якого трагічне начало – ірраціональне ставлення до життя, універсальний спосіб буття в суспільстві, тому що справжній реальний світ – абсурдний[8, 100]. Ще однією різницею схожістю між твором Сартра та Ю. Косача є спосіб зображення головних героїв. В обох письменників вони є носіями філософських ідей авторів, але у Сартра оповідач та головний герой – це одна людина (молодий інтелектуал Антуан Рокантен), а у Ю. Косача оповідач (письменник-емігрант Вадим Васильович) виступає стороннім спостерігачем, котрий, будучи замішаним у вир навколишніх подій, все ж не є справжнім носієм авторських думок. Так, зокрема, екзистенціальну концепцію свободи людини Ю. Косач декларує устами професора Кравчука: “Наперекір усьому – людина вільна. Людина сама відповідає за свою долю, б'ючись із життям, з його прикрим, недоречним фатумом часової обмеженості, людина завжди є собою. Звідси безконечна драма її існування”[8, 52]. Наближеність твору Ю. Косача до французької вітки екзистенціалізму підкреслює спорідненість болючих питань для тогочасного суспільства. Адже, у центрі творів стоїть людина, котра, втративши колишні орієнтири, розчарувалась у моральних та соціальних ідеалах, почала відчувати абсурдність світу і разом з тим незадоволення, відчай, страх. Така людина прагнула переосмислити життєві позиції, знову віднайти точку опори.

Таким чином, творчість В. Підмогильного, В. Домонтовича, Є. Плужника Ю. Косача дає підстави говорити про зародження в Україні традицій екзистенціального роману, котрий охоплював часові рамки 20-40 років ХХ століття, (знову цей напрям виринув аж наприкінці 60-х і пов'язаний з творчістю шістдесятників, зокрема В. Шевчука). Кожен з двох умовно окреслених періодів розвитку українського екзистенціального роману синтезує у собі рівні, за якими варто оцінювати екзистенціальність української прози. У першому періоді 20-30рр., представленому творчістю В. Підмогильного, увага акцентується на абсурдності існування людини у замкненому світі власної духовності, що позбавлена права вибору, а тому не може досягнути справжньої свободи. У період діяльності МУРу (1945-1948 рр.), що умовно названий другим етапом розвитку екзистенціального роману, акценти зміщуються в бік відчуженості людини, котра має ілюзорну зовнішню свободу, але слабо відчуває її вартість, оскільки не може реалізувати себе у чужому світі, тобто у чужій країні. Екзистенціальність розглянутих романів проявляється не тільки у специфіці художніх образів, які наповнені настроями самотності, приреченості, відчуженості, а й у відповідному філософському наповненні творів, що реалізується через протистояння духовного і тілесного, раціонального та ірраціонального, свідомого і підсвідомого. Національна своєрідність українського екзистенціалізму полягає, перш за все, у штучно створеному

абсурдному світі, котрим і був тоталітарний режим, що намагався повністю підкорити та контролювати людину, яка за своєю природою є вільною.

Список використаних джерел

1. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція / Бернадська Н. – К. : Академвид, 2004. – 368с.
2. Васишин І. Віртуальний світ українського екзистенціалізму // Слово і Час. – 2003. – № 6. – С. 70-75.
3. Васишин І. Елементи екзистенціалізму в структурі художнього тексту // Сучасний погляд на літературу. : Науковий збірник. – К, 2002. – Вип. 7. – С. 97-109.
4. Досвід кохання і критика чистого розуму. В. Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій: [упорядник О. Галета]. – К. : Факт, 2003. – 429 с.
5. Історія української літератури ХХ ст : у 2 т. / [за редакцією В. Г. Дончика]. – К. : Либідь, 1998. Т. 1. – 1998. – 461 с.
6. Киссель М. Экзистенциализм // Современная западная философия. М., 1991. – 660 с.
7. Куриленко І. А. Екзистенціалістська модель українського інтелектуального роману 20-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 “ українська література ” / І. А. Куриленко. – Харків, 2006. – 17 с.
8. Косач Ю. Еней та життя інших : [повість] / Ю. Косач. – К.: Прометей, 1980. – 94с.
9. Лисенко-Ковальова Н.В. Мистецький український рух: модернізація літературної традиції і модернізм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 “ українська література ” / Н. В. Лисенко-Ковальова. – Київ, 2006. – 19 с.
10. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [автор-укладач Ковалів Ю. І.]. – К. : Академія, 2007. Т. 2. – 2007. – 622 с.
11. Мельник В. Суворий аналітик доби В. Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХст. / В. Мельник. – К. : Основи, 1994. – 312 с.
12. Мельник В. Модернізм української прози: генеза, розвиток, історичне значення // Сучасність. – 1996. – № 12. – С.105-109.
13. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1997. – 447 с.
14. Павличко С. Теорія літератури / С. Павличко. – К. : Основи, 2002. – 679 с.
15. Підмогильний В. Місто : [роман] / В. Підмогильний. – Харків : Ранок, 2003. – 256 с.
16. Шевчук В. Екзистенціальна проза В. Підмогильного // Досвід кохання і критика чистого розуму. В. Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій: [упорядник О. Галета]. – К. : Факт, 2003. С. 353-366.

17. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. : у 3 т. / Ю. Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. Т.1. – 1998. – 365 с.
18. Шерех Ю. Прощання з учора. “Коли ж прийде справжній день?” // Мала літературна бібліотека. Ч. 1. – Мюнхен: Сучасна Україна, 1992. – С. 3-52.

Анотація

У статті розглядається проблема національної своєрідності українського екзистенціалізму на європейському тлі. Подається аналіз творчої спадщини вітчизняних письменників екзистенціалістів (В. Підмогильного, Є. Плужника, Ю. Косача, В. Домонтовича). Доводиться наявність таких провідних ідей екзистенціалізму, як свобода, самотність, абсурдність буття у творах даних письменників. Значна увага приділяється не тільки текстовому матеріалу твору, але й суспільно-політичній атмосфері, котра існувала в той час.

Ключові слова: екзистенціалізм, абсурдність, свобода, національна своєрідність.

Аннотация

В статье рассматривается проблема национальной специфики украинского экзистенциализма на европейской почве. Проводится анализ творческого наследия отечественных писателей экзистенциалистов (В. Подмогильного, Е. Плужника, Ю. Косача, В. Домонтовича). Доказывается присутствие таких главных идей экзистенциализма, как свобода, одиночество, абсурдность бытия у произведениях данных писателей. Значительное внимание обращается не только на текст произведения, но и на общественно-политическую атмосферу того времени.

Ключевые слова: экзистенциализм, абсурдность, свобода, национальная специфика.

Summary

The article reads about national peculiarities of Ukrainian existentialism on the European ground. It is also given the analysis of novels of the following Ukrainian writers (V. Pidmogylnyy, Y. Pluzhnyk, Y. Kosach, V. Domontovych). It is proved that the main existentialism ideas such as freedom, loneliness, absurdity could be found in the novels of the given authors. Great attention is paid not only to the text of the novels, but also to the social and political atmosphere of that time.

Key words: existentialism, absurdity, freedom, national peculiarity.